

ANAYASA HUKUKU VE İNSAN HAKLARI AÇISINDAN BİLGİ EDİNME HAKKI

Doç. Dr. Firuz D. Yaşamış*

firuz@ttnet.net.tr

firuz@sabanciuniv.edu

ÖZET

Bilgi özgürlüğü ya da bilgi edinme hakkı hem çok eski ve bilinen anayasal kavramların bir devamı ve hem de çağın ortaya çıkardığı yeni anayasal ve yönetsel gereksinimlerin sonucu olan yeni bir kavramdır. Bu yazının amacı küresel ve ülkesel bağlamda söz konusu kavramların gelişim çizgisini belirlemek ve içinde bulunulan koşullar çerçevesinde bu kavramların taşıdığı öneme işaret etmektir.

Ülkemizde ifade ve bilgi özgürlüğü, bilgi edinme hakkı ve iyi yönetim hakkı çerçevesinde meydana gelen son anayasal değişiklikler her iki hak konusunda da Avrupa Birliği normlarına uygun düşen gelişmeler olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak, gelişmelerin aksayan ve eksik kalmış olan yanlarının saptanması ve giderilmeleri yönünde öneriler geliştirilmesi gerekli görülmektedir.

* **Eğitim:** Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Lisansı, Ankara Üniversitesi, 1968; Kamu Yönetimi ve Kentsel ve Bölgesel Çevre Planlaması Yüksek Lisansı, Southern California Üniversitesi (ABD) 1976; Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Doktorası, Ankara Üniversitesi, 1991. **Çalıştığı Kuruluşlar:** İçişleri Bakanlığı, 1968-1983, 1992-1998; UNICEF Türkiye Temsilcisi, 1983-1985; Dünya Bankası, Avrupa Konseyi ve OECD'nin çeşitli projelerinde danışmanlık; 1985-1992; Çevre Bakanlığı Müsteşarı, 1998-1999. **Araştırma Alanları:** Siyaset bilimi; kamu yönetimi; çevre yönetimi ve planlaması; çevresel etki değerlendirmesi; yerel yönetimler; belediye yönetimi; kamu hukuku; çevre hukuku.

GİRİŞ

Bilgi özgürlüğü ("*freedom*" of information) ya da bilgi edinme hakkı ("*right to know*") günümüzde gerek uluslararası ortamda ve gerekse Türkiye'de yapılmakta olan anayasa hukuku tartışmalarında üzerinde en sık durulan kavramlardan biridir. Her iki kavram da gün ışığında yönetim (*sunshine government*), Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 19 uncu Maddesi ile ilgisi nedeniyle kısaca "*Article 19*" olarak isimlendirilen bilgi özgürlüğü, saydamlık (*transparency*) ve açık toplum (*open society*), hesap verebilirlik (*accountability*) ve hatta kamu yönetişimi (*public management, governance*) gibi kavramlarla da yakından ilgili bulunmaktadır.

Konunun genel çerçevesinin doğru ve isabetli olarak ortaya konulması için bu aşamada dört noktanın altının çizilmesi gerekmektedir.

- Bilgi edinme hak mıdır yoksa özgürlük müdür?
- Bilgi edinme hakkının günümüz anayasa hukuku terminolojisinde üçüncü kuşak haklar ya da dayanışma hakları olarak nitelenen haklar içindeki yeri ve önem nedir?
- Bilgi edinme hakkı ile iyi yönetim hakkı arasındaki ilişki nedir?
- Bilgi edinme hakkı/özgürlüğü sadece kamu yönetimlerine karşı gelişen bir savunma düzeneği midir? Konunun özel sektörle bağlantısı nedir?

Yukarıdaki açıklamalardan açıklıkla görülmektedir ki, bilgi edinme olgusu ya da süreci hem "özgürlük" ve hem de bir "hak" olarak nitelendirilebilmektedir. Bireysel düzeyde algılamada ortaya çıkan bu farklılık hukuk terminolojisi açısından daha farklı bir önem taşımaktadır. "Özgürlük" kavramı herhangi bir alanda kısıtlamaların ve engellemelerin yokluğu anlamına gelmektedir. "Hak" kavramı ise bir eylemde bulunabilme ve yapabilme serbestliği ya da kişinin başkalarına karşı ileri sürebileceği ve başkalarından isteyebileceği üstünlükler, edimler ve eylemlerle ilgilidir. Bu bağlamda "özgürlük" kişinin kendi dünyasına özgü ve kişileri koruma altına almayı düzenleyen edilgen bir anayasal ve hukuksal olgu olarak ortaya çıkarken; "hak", kişinin başkalarına karşı ileri sürebileceği ya da onlardan talep edebileceği eylemler olarak ortaya çıkmaktadır. Hak kavramı bu açıdan dışa dönük ve etkin bir nitelik taşımaktadır. Bilgi edinmenin bir hak olarak algılanması ve kabul edilmesi bize göre daha isabetlidir. Bu bağlamda, söz konusu hakkın temel unsurlarının açıklıkla belirlenmesi ve ortaya konulması gerekmektedir. Bu yaklaşım

ülkemizde henüz yürürlüğe giren Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun daha doğru anlaşılmasına ve irdelenmesine yardımcı olacaktır.

Hukuk deyimini hakkın kullanılma biçimini düzenleyen kuralların, süreçlerin ve yasal düzenlemelerin bütünü anlamına gelmektedir. Bu bağlamda, bilgi edinme hakkının varlığı, aynı zamanda, yeni bir hukuk alanı olarak bilgi edinme hukukunu da ortaya çıkarmış bulunmaktadır. Bu çerçevede bilgi edinme hakkının içeriksel gerekliliklerinin ortaya konması bilgi edinme hukukunun da gelişmesi açısından önem taşımaktadır.

Açıklanması gereken ikinci nokta söz konusu kavramın temel hak ve özgürlüklerin gelişme çizgisi içindeki yeri ile ilgilidir. Bilgi edinme hakkı temel insan hak özgürlüklerinin üçüncü kuşağını oluşturan dayanışma haklarının (*solidarity rights*) iyi bir örneğini oluşturmaktadır. Bilgi edinme özgürlüğü ise, ifade özgürlüğü ile olan yakın ilgisi nedeniyle daha çok birinci kuşak hak ve özgürlüklere yakın durmaktadır. Birinci kuşak hak ve özgürlükler, yani edilgen statü hakları esas olarak kişinin maddi ve manevi varlıklarının güvence altına alınmasını amaçlayan kavramlardır. Bunu toplumsal ve ekonomik gelişmeyi istemeyi ve talep etmeyi de içeren ikinci kuşak etkin statü hakları izlemiştir.

Üçüncü kuşak hak ve özgürlükler ise günümüz dünyasının içinde bulunduğu koşulların yarattığı ve temel insan hakları listesine eklemek istediği yeni kavramlardan oluşmaktadır. Çevre hakkı, barış hakkı, kök hücreye, genetiğe ve genetik açıdan değişikliğe uğramış organizmalara ilişkin haklar, İnternet ve İnternet üzerinden yapılan iletişime ilişkin haklar günümüz dünyasının bir insan hakkı olarak düzenlenmesini istediği yeni alanları oluşturmaktadır. Bu bağlamda önümüzdeki on yıllar çevre hukukunun, barış hukukunun, genetik hukukunun ve İnternet hukukunun daha ileri boyutlara ve daha zengin içeriğe kavuştuğu yıllar olacaktır. Bu alanlardan biri de kuşkusuz bilgi edinme hukuku olacaktır.¹ Demokratikleşmenin küresel alanda kazandığı ivme ve bilgi toplumunun ulaştığı gelişmişlik düzeyi bilgi edinme hakkının daha geniş boyutları ve yanlarıyla ortaya çıkması anlamına gelecektir.

Başlangıç bölümünde üzerinde durulması gereken üçüncü nokta bilgi edinme hakkı ile iyi yönetim hakkı (*good government, governance, administration*) arasındaki ilişkidir. İyi yönetim hakkı da dayanışma hakkı olarak kabul edilmelidir. Gerek Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nda ve gerekse Avrupa Birliği'nin "Anayasa" (*Constitution*) veya Konvansiyon (*Convention*) olarak isimlendirilen taslak belgesinde iyi yönetim hakkı vurgulanmakta ve ortaya konulmaktadır. Bu ilkeler Avrupa Birliği Anayasası'na tam olarak yansımış olmamakla birlikte, bilgi edinme hakkı iyi yönetim hakkını tamamlayıcı ve bütünleştirici bir özellik taşımaktadır. İyi yönetim hakkı kuramsal açıdan kamu yönetimlerinin doğru, adil, yansız, etkili, etken, verimli ve ahlak

¹ Prof. Dr. Turgut Tarhanlı, Türkiye'de Bilgi Edinme Hakkı, Güncel Hukuk, Nisan 2004, 4:12-13.

kurallarına uygun çalışması anlamına gelmektedir. AB Anayasası içinde yer alan ve işlemlerin tarafsız, adil ve makul bir süre içinde çözümlenmesi zorunluluğu, bireylerin kendilerini olumsuz olarak etkileyecek konularda savunma yapma hakkı, bireylerin kendileri ile ilgili dosyalara (bilgilere) erişme hakkı, yönetimin kararlarını gerekçelendirmesi zorunluluğu, kamu yönetimleri tarafından verilen zararların giderilmesini istemek hakkı ve yazışmaların AB Anlaşması'nın kabul ettiği dillerden biri ile yapılabilmesi olanağı gibi unsurlardan oluşan iyi yönetim hakkı tanımı bu yolda yapılmış olan bir başka tanımdır. Bireyler kendilerini yönetenlerden bu temel niteliklere uygun yönetim koşullarının oluşturulmasını ve bu koşulların sürdürülebilir kılınmasını istemektedirler. Bu amacın sağlanması ise bireylerin kamu yönetimlerinin işleyiş ve çalışma koşulları konusunda bilgili olmalarını kesin bir zorunluluk durumuna getirmektedir. Bu bağlamda, bilgi edinme hakkı iyi yönetim hakkının bir unsurudur ve onunla yakın bir ilişki içindedir.

Anayasal tartışmalara ışık tutması bakımından üzerinde durulması gereken dördüncü nokta ise bilgi edinme hakkının özel sektör açısından taşıdığı önemdir. Bilgi edinme hakkının bürokratik gizlilik ve saydam olmayan kamu yönetimi kültürlerine karşı bir gelişen bir toplumsal ve hukuksal refleks olduğu kuşkusuzdur. Ancak, günümüz koşulları içinde özel sektör de toplumsal yaşam ve genel ekonomi içinde çok önemli boyutlara ulaşan büyüklüğe sahiptir. Bilgisayar teknolojisinin yarattığı veri ve bilgi bankaları bu durumun tipik örneğidir. Özel bankaların elindeki bireylere ilişkin bilgiler devletin elindeki bilgileri aşabilecek durumdadır. GSM telefon ağlarının tümü özel sektöre aittir. Holdingler arasındaki gizli anlaşmalar serbest rekabet ortamını ortadan kaldıracabilecek boyutlardadır. Özel sektöre ait üretim tesislerinin bir çoğu kamu esenliğini, sağlığını ve güvenliğini tam olarak güvence altına almak durumunda değildir. Çevre sağlığı, işyeri güvenliği ve işçi sağlığı ve kimi işyerlerinde çocuk yaştaki işçilerin çalıştırılmakta olması bu bağlamda verilebilecek örnekler arasındadır. Kamuya karşı geliştirilen bu refleks özel sektör çatısı altında çalışan kurum ve kuruluşlara karşı da gösterilebilmelidir. Bu nedenle bilgi edinme hakkının özel sektör kurum ve kuruluşları ile ilgisi açıklığa kavuşturulmalıdır.

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE TARİHSEL GELİŞİM ÇİZGİSİ

Dünya'da

Bilgi edinme hakkı, ifade özgürlüğü çerçevesi içinde hem bir hak ve hem de anayasal düzenleme olarak uzun bir tarihsel geçmişe sahiptir. 1786 Virginia Bildirisi ve 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi bu bağlamda anımsanacak ilk anayasal belgelerdir.

Yasal düzenlemelere ilişkin ilk örnek ise İsveç olmuştur. Bu bağlamda ilk yasal düzenleme “Basın Özgürlüğü Yasası”dır. Yasa 1776 tarihli olan yasa bireylere resmi belgelere erişim hakkını tanımaktadır.²

Ancak, bu bağlamda en önemli gelişme 1948 tarihli Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile elde edilmiştir. Bildirgenin 19 uncu Maddesi ifade özgürlüğü başlığını taşımaktadır:

“Madde 19 - Herkesin görüş ve anlatım özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak, karışmasız görüş edinme ve herhangi bir yoldan ve hangi ülkede olursa olsun bilgi ve düşünceleri arama, alma ve yayma özgürlüğünü içerir.”

Maddenin ikinci cümlesi bilgi edinme hakkını tüm açıklığı ile ortaya koymaktadır. Bu hak arama, alma ve yayma eylemlerinden oluşmaktadır. Bilgi edinme hakkının temelini oluşturan bu düzenleme günümüzde giderek gelişen ve “Article 19” olarak bilinen sivil toplum eylemine düşünce kaynağı olmuştur.

Uluslararası alanındaki ikinci önemli gelişmeyi 1950 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi oluşturmaktadır:

“Madde 10- İfade özgürlüğü

Herkes görüşlerini açıklama ve anlatım özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, kanaat özgürlüğü ile kamu otoritelerinin müdahalesi ve ülke sınırları söz konusu olmaksızın haber veya fikir almak ve vermek özgürlüğünü de içerir. Bu madde, devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine bağlı tutmalarına engel değildir.

Kullanılması görev ve sorumluluk yükleyen bu özgürlükler, demokratik bir toplumda, zorunlu tedbirler niteliğinde olarak, ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu emniyetinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, veya yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması için yasayla öngörülen bazı biçim koşullarına, sınırlamalara ve yaptırımlara bağlanabilir.”

Sözleşmenin 10 uncu maddesinin 1 inci bendinin 2 nci cümlesi bilgi edinme hakkını açıklıkla tanımlamaktadır: kamu otoritelerinin müdahalesi ve ülke sınırları söz konusu olmaksızın haber veya fikir almak ve vermek özgürlüğü.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin (AİHM) konumuzla doğrudan ilgili bir kararı olmamakla birlikte 10 maddeyle ilgili olarak verdiği çeşitli kararlar

² www.bilgilenmehakki.org

vardır. Bu kararlar konunun açıklığa kavuşması bakımından dikkate çekicidir. Mahkeme “Çetin ve arkadaşları ve Türkiye” (Sayı 40153/98 ve 40160/98) davalarında olağanüstü hal bölgesinde bazı gazetelerin dağıtılmasının yasaklanması ile ilgili kararının 10 uncu maddeye aykırı olduğuna karar vermiştir. (13 Şubat 2003). Mahkeme “Colombani ve Fransa” (Sayı 51279/99) davasında yabancı bir devlet başkanına hakaret edilmesi nedeniyle bir genel yayın direktörü ile bir gazetecinin hapis cezasına çarptırılmasını yine 10 uncu maddeye aykırı bulunmuştur. (25 Haziran 2002) “Stambuk ve Almanya” (Sayı 37928/97) davasında doktorlara reklam yasağını çiğnemeleri nedeniyle parasal disiplin cezası verilmesi de Mahkeme tarafından aynı maddeye aykırı bulunmuştur. (17 Ekim 2002) Mahkeme “Kıbrıs ve Türkiye” davasında (Sayı 25781/94) kuzey Kıbrıs’ta Rum öğrenciler için ders kitaplarında sansür uygulanmasını 10 uncu maddeye aykırı bulmuştur. (10 Mayıs 2001 Büyük Kurul) Mahkeme “Vgt. Verein Gegen Tierfabriken ve İsviçre” (Sayı 24699/94) davasında hayvanların korunması için bir dernek tarafından verilen “siyasal” ilanının yayımlanmasının reddedilmesini aynı şekilde 10 uncu maddeye aykırı bulmuştur. (28 Haziran 2001). Bu kararlar açıklıkla göstermektedir ki AİHM fikir ve düşüncenin açığa vurulmasının ve yayınlanmasının önüne engeller konulmasını Sözleşmeye uygun kabul etmemekte ve bu tür davranışları insan haklarının çiğnenmesi olarak görmektedir.

Bilgi edinme hakkı ile ilgili olarak yakın zamanda meydana gelen bir başka uluslararası gelişme de Birleşmiş Milletler Siyasi ve Medeni Haklar Sözleşmesi’dir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda 16 Aralık 1966’da kabul edilen sözleşme 23 Mart 1976’da yürürlüğe girmiştir. Türkiye 14 Ağustos 2000’de sözleşmeye taraf olmuştur. Bu sözleşmenin 19 uncu maddesi ifade özgürlüğü başlığını taşımaktadır.

“19. Madde - İfade özgürlüğü

1. Herkesin, bir müdahale ile karşılaşmaksızın fikirlere sahip olma hakkı vardır.

2. Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir; bu hak bir kimsenin ülke hudutlarıyla sınırlanmaksızın sözlü, yazılı veya basılı veya sanatsal ürün şeklinde veya kendi tercih ettiği başka bir iletişim vasıtasıyla her türlü bilgi ve düşünceyi arama, edinme ve ulaştırma özgürlüğünü de içerir.

3. Bu maddenin ikinci fıkrasındaki haklar özel bir ödev ve sorumlulukla kullanılır. Bu nedenle bu hak, sadece hukuken öngörülen ve aşağıdaki sebeplerle gerekli olan sınırlamalara tabi tutulabilir:

a) Başkalarının haklarına ve itibarına saygı;

b) Ulusal güvenliği veya kamu düzenini veya sağlık ve ahlaki koruma.”

Konuyla ilgisi bakımından önem taşıyan ve üzerinde durulması gereken uluslararası belgelerden biri de Çevresel Sorunlarda Bilgiye Erişim, Karar Almaya Katılma ve Yargıya Erişim Aarhus Konvansiyonu'dur. (*Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-Making and Access to Justice in Environmental Matters*) Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu'nun bir çalışması olan bu sözleşme 25 Haziran 1998 tarihinde Danimarka'nın Aarhus kentinde imzalanmıştır. Türkiye anlaşmayı parafe etmiş ancak henüz onaylamamıştır. Alınan bilgilere göre, Türkiye Dışişleri Bakanlığı anlaşmanın onaylanması için bir çaba harcamayacağını belirtmekte ve konunun Avrupa Birliği ile üyelik görüşmeleri sırasında çözüme kavuşturulacağını düşünmektedir. Dışişleri Bakanlığı'nın bu politikasının nedenleri resmi olarak açıklanmamış olmakla birlikte bu nedenler konusunda ileride bazı yorumlar yapılacaktır.

Aarhus Konvansiyonu'nun 3 üncü maddesi'nde özet olarak şu düzenlemeler yer almaktadır:

- 1. Taraflar bu Konvansiyonun çevresel konularla ilgili olarak kişilerin bilgiye erişimleri, karar almaya katılmaları ve yargıya erişimleri ile ilgili olarak gerekli olan yasa düzenlemeleri yapacak, düzenleyici metinleri hazırlayacak ve ilgili öteki önlemleri alacaklardır.*
- 2. Taraflar çevresel sorunlarla ilgili olarak bilgi edinme, kararlara katılma ve yargıya ulaşım konularında gereksinim duyan kişilere yardımcı olacak ve yol gösterecektir.*
- 3. Taraflar çevre sorunları ile ilgili olarak bilgi edinme, kararlara katılma ve yargıya erişme konusunda kamunun çevresel bilinç düzeyini artıracak ve çevresel eğitim çalışmalarını geliştireceklerdir.*
- 4. Taraflar çevresel koruma çalışmalarının geliştirilmesini amaçlayan dernekleri, örgütleri veya grupları uygun şekilde tanıyacak, bu örgütlerin çalışmalarını destekleyecek ve ulusal hukuk sistemlerinin bu yükümlülüğe uygun olmasını güvence altına alacaklardır.*
- 5. Taraflar bu Konvansiyonun öngördüğü şekilde haklarını kullanmak isteyen kişileri cezalandırmayacak, kovuşturmayacak ve baskı altına almayacaktır.*
- 6. Gerçek kişiler, yurttaşlık ve ülke ayrımcılığı yapılmaksızın, bu Konvansiyon çerçevesinde çevresel sorunlarla ilgili olarak bilgi edinebilecek, karar almaya katılma olanaklarına sahip olacak ve yargıya ulaşabileceklerdir. Tüzel kişilerle ilgili olarak tüzel kişinin kayıtlı olduğu yer veya çalışma merkezi*

*gibi özellikler bu alanlarda bir ayrımcılık yapma nedeni olmayacaktır.*³

Yukarıda da görüldüğü üzere, Aarhus Konvansiyonu çevresel konularla ilgili olarak bilgi edinme hakkını düzenlemektedir. Kuşkusuz, bu düzenleme bilgi edinme hakkının çevre gibi özel bir alanda düzenlenmesi bakımından ilginç özellikler taşımaktadır. Fakat daha önemlisi Aarhus Konvansiyonu bilgi edinme hakkının temel unsurlarını belirten yeni bir tanımlama getirmektedir. Bu sözleşmeye göre bilgi hakkının üç temel ayağı vardır:

- çevreyle ilgili bilgi ve verilere ulaşabilme olanağı
- çevreyle ilgili konularda alınan kararlara katılma olanağı
- çevreyle ilgili konularda yargıya ulaşabilme olanağı.

Bu yaklaşım bilgi edinme hakkının kararlara katılma ve yargıya ulaşabilme hakları ile desteklenerek daha anlamlı ve etkin kılınması açısından önem taşımaktadır.

Uluslararası gelişmeler bakımından üzerinde durmak istediğimiz son belge Avrupa Birliği Temel İnsan Hakları Şartı'dır. Bu belge 2000 tarihinde kabul edilerek kesinleşmiştir. Hazırlanmış olan Avrupa Birliği Anayasası ya da Konvansiyonu taslak belgesi içine de alınmıştır. Şartın konumuzla ilgili düzenlemeleri aşağıda belirtilmiştir:

*“Madde 11
İfade ve Bilgi Özgürlüğü*

1. Herkes ifade özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, kamu yetkililerinin müdahalesi olmaksızın ve sınırları dikkate almaksızın görüş sahibi olma, bilgi ve düşünce edinme ve yayma özgürlüğünü de içerir.
2. Medya özgürlüğüne ve çoğulculuğuna saygı gösterilecektir.”

*“Madde 41
İyi Yönetim Hakkı*

1. Herkes Birlik organları ve kurumları tarafından, işlerinin tarafsız, adil ve makul bir sure içinde çözümlenmesi (yerine getirilmesi) hakkına sahiptir.
2. Bu hak şunları içerir:
 - kişilerin haklarında kendilerini olumsuz olarak etkileyecek kişisel önlemlerin alınmasından önce dinlenme(savunma) hakkı

³ Çeviri tarafımdan yapılmıştır.

- meşru sayılan gizlilik, mesleki sır ve iş sırrı kavramlarına saygılı olmak koşuluyla kişilerin kendileri ile ilgili dosyalara erişme hakkı

- yönetimin kararlarını gerekçelendirmesi zorunluluğu

3. Herkes, Birliğe ait kuruluşların görevlerini yaparken yol açabilecekleri zararların Üye Devletlerin hukuklarının ortaklaşa kabul ettiği ilkelere uygun olarak giderilmesini istemek hakkına sahiptir.

4. Herkes Birlik kurumlarına Anlaşma'nın kabul ettiği dillerden biri ile yazabilir ve kişilere bu dil kullanılarak yanıt verilmesi zorunludur.”⁴

Konunun daha iyi anlaşılabilmesi bakımından diğer ülkelerdeki gelişmeleri etkileyici olmaları bakımından iki ülkedeki gelişmelerden söz etmek gerekir: ABD ve İngiltere.

ABD’de bilgi özgürlüğü ile ilgili ilk yasal düzenleme 1946 tarihli “Yönetmelik Usuller Yasası”dır. (*Administrative Procedures Act, APA*) Bu Yasa’da 1966 yılında yapılan değişiklikle “kamusal bilgiler” bölümü yasaya eklenmiştir. Bu düzenleme ile gizlilik dereceli olmayan bilgilerin kamuya verilmesi ilkesi benimsenmiştir. 1966 yılında Başkan Lyndon B. Johnson döneminde gerçekleşen ve daha sonraki yıllarda çeşitli değişikliklere uğrayan “*Freedom of Information Act*” (USC 552) bir anlamda Yönetmelik Usuller Yasası” ile başlayan süreci tamamlamak amacını taşımaktadır. APA, ABD yurttaşlarının kamu yönetimleriyle ilişkisini düzenleyen temel yasadır. Bu nedenle kamu yönetimlerinden bilgi almak hakkının uygulanmasında önemli bir rol oynamaktadır.

ABD’de bilgi edinme hakkı ile ilgili gerçek çalışmaların esas olarak “*Freedom of Information Act - FOI*” ile başladığı söylenebilir.⁵ Bazı yorumculara göre, Yasa’da 90’lı yıllarda yapılan değişikliklerin ardında ise Hindistan’ın Bhopal Kenti’nde bir ABD şirketi olan Union Carbide tarım kimyasalı üretim tesisinde 3 Aralık 1984’de meydana gelen büyük çevre faciası yatmaktadır. Bhopal kentindeki üretim tesisinde meydana gelen siyanür gazı kaçağı Dünya’nın bugüne kadar karşılaştığı en büyük endüstriyel çevre faciasına yol açmıştır. Siyanür gazından etkilenen üç bin insan ve on binlerce hayvan yaşamını yitirmiştir. Tümüyle üretim tesisinin bir teknik hatası olan facia amerikan kamuoyunda aynı olayın ABD’de de yaşanması olasılığı açısından büyük bir endişe yaratmış ve ülkede üretim yapan tesislerin ne kadar güvenli olduğu ve bu tesislerin ellerindeki bilgileri ne ölçüde kamu yetkilileri ve genelde kamu ile paylaştıkları sorgulanmaya başlamıştır.

⁴ Çeviri tarafımdan yapılmıştır.

⁵ Foerstel, Herbert N., “Freedom of information and the right to know: the origins and applications of the Freedom of Information Act, electronic resource, Westport, Connecticut, USA, Greenwood Press, 1999.

Sorgulanan alanlardan biri başkası da kamu yönetimlerinin ellerindeki bilgileri ne ölçüde kamuya paylaştıkları olmuştur. Yine kimi amerikan şirketlerinin çeşitli az gelişmiş ülkelerdeki tesislerinde yerel yöneticilerle işbirliği yaparak insan haklarına, işçi haklarına, çocuk haklarına, çevre sağlığı ve güvenliğine ve iş yeri sağlığı ve güvenliğine aykırı davranışlarının ortaya çıkması da kamunun kendisi ile ilgili konularda bilgi edinme hakkı kavramının gelişmesine ve hakkın yasal çerçeveye kavuşturulması yolundaki çalışmaların değişik bir ivme kazanmasına neden olmuştur.⁶

Bu alandaki çalışmaları destekleyen bir başka unsur da kamu yönetimlerinde sıklıkla görülmeye başlayan yolsuzluklar olmuştur. Uluslararası şirketlerin özellikle gelişmekte olan ülkelerde iş ve ihale alabilmek için sıklıkla rüşvet yoluna başvurmaları uluslararası serbest rekabeti ve kamu yönetimlerinin erdemlilik ilkesinin güvence altına alınmasını olumsuz yönde etkilediği anlaşılmıştır. Hatta, pek çok ülke -bu arada Japonya ve Türkiye- uluslararası rüşveti yasallaştıran ve bu yolda yapılan harcamaları gelir vergisi matrahından düşürmeye izin veren yasal düzenlemeler yapmışlardır.⁷ Bu ve benzeri gelişmelerin sonucu olarak ABD FOI Yasası'nda önemli değişiklikler yapmıştır. Bu yasa daha sonra da çeşitli tarihlerde değişikliğe uğramış, önemli bazı yasalarla desteklenmiş ve en son olarak da elektronik ortamda yapılan bilgi iletişimine ve elektronik imzaya ilişkin değişikliklere konu olmuştur.⁸

Bilgi özgürlüğünü sürecini tamamlayan üçüncü halka 1974 yılında yürürlüğe giren Özel Yaşamın Gizliliği Yasası (*Privacy Act*) olmuştur. Bunu “Gün Işığında Yönetim” (*Government in the Sunshine*) adı altında 1976 yılında çıkarılan yasa izlemiştir. Bu yasa kamu toplantılarının kamuya açık duruma getirilmesini öngörmektedir. Süreç içinde son gelişme 1996 yılında yapılmış ve Bilgi Özgürlüğü Yasası'nda yapılan bir ekleme ile “Elektronik Bilgi Özgürlüğü” (*Electronic Freedom of Information*) kavramı sisteme dahil olmuştur.⁹

ABD’de Federal Hükümet düzeyinde meydana gelen bu gelişmeler derhal ve doğal olarak eyaletler düzeyine yansımıştır. Örneğin, New York Eyaleti’nde bu yolda üç yasa çıkarılmış bulunmaktadır: “Bilgi Özgürlüğü Yasası” (*Freedom of Information Law*), “Açık Toplantılar Yasası” (*Open Meetings Law* ya da *Sunshine Law*) ve “Bireysel Gizliliğin ya da özel Yaşamın Korunması Yasası” (*Personal Privacy Protection Law*). New York Eyaleti’nde bu bağlamda bir Komite kurulmuş (*Committee on Open*

⁶ Uluslararası Bilgi Edinme Hakkı Kampanyası, www.irtk.org

⁷ OECD Convention on Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions

⁸ Firuz D. Yaşamış, Türkiye’de Devletin ve Demokrasinin Yeniden Yapılanması. 2001. İstanbul.

⁹ Botterman, Maarten (et al.), “Public information provision in the digital age: implementation and effects of the U.S. Freedom of Information Act”, electronic resource, Santa Monica, California, USA RAND, 2001.

Government) ve Komite yukarıda yazılan yasaların uygulanmasını güvence altına alma ile görevlendirilmiştir. “Bilgi Özgürlüğü Yasası” (*The Freedom of Information Law*) hükümet kayıtlarına ulaşım hakkını, “Açık Toplantılar Yasası” (*Open Meetings Law*) kamu yönetimleri tarafından yapılacak toplantılara halkın katılması hakkını ve “Bireysel Gizliliğin Korunması Yasası” (*Personal Privacy Protection Law*) isminden de anlaşılacağı üzere özel yaşama ilişkin bilgilerin başkalarıyla paylaşılmaması hakkını düzenlemektedir.

Çok uzun ve ayrıntılı olması bakımından bu makalenin boyutlarını aşması nedeniyle ABD Federal Bilgi Özgürlüğü Yasası’nın temel öngörülleri aşağıda özetlenmiştir:¹⁰

- *Tüm birimler topluma yol gösterici olmak bakımından şunları Federal Resmi Gazete’de yayınlacaktır: çalışanların ve kamunun bilgi alabileceği, istekte bulunabileceği ve kararları alabileceği merkezi yönetim ve taşra birimlerinin hangileri olduğu, bu birimlerin çalışma yöntem ve ilkeleri ile ilgili genel bilgiler, süreçlere ve kullanılan formlara ilişkin bilgiler ve birimin çalışmasına esas olan temel kurallar.*
- *Her birim yukarıda belirtilen unsurlarla ilgili olarak şunları kamunun incelemesine ve örneklerini almaya hazır tutacaktır: ayrışık oylar da kapsanmak koşuluyla tüm kesinleşmiş kararlar, politika ve yorumlamalarına ilişkin bildirimler, personel elkitapları ve genelgeler, yukarıda belirtilen bilgilerin kopyaları ve istenebilecek bilgileri önceden düzenlenmiş fihristi. Bu fihrist düzenli aralıklara yenilenecek, bilgisayar telekomünikasyonu ile iletişime açık olacaktır.*
- *İstenen bilginin özel yaşamın gizliliği ilkesine açık bir aykırılık oluşturduğunun anlaşılması durumunda bunlar verilecek bilgilerden çıkarılacaktır. Bu durumda çıkartılan bilgilerle ilgili gerekçe yazılı olarak bildirilecektir.*
- *Yasanın bu hükümlerinin uygulanması için her birim kendi yönetmeliğini yürürlüğe koyacaktır.*
- *Alınacak ücret makul ve haklı bir düzeyde olacak ve peşin ödeme istenmeyecektir.*
- *Ortaya çıkabilecek uyuşmazlıkların çözümünde Federal Bölge Mahkemeleri yetkili olacaktır.*
- *İstek sahiplerine 20 işgünü içinde yanıt verilecektir. Bu süre koşulların zorunlu kılması durumunda en fazla 10 işgünü uzatılabilecektir. Sürenin daha çok uzatılması yargıç kararına bağlıdır.*

¹⁰ Çeviri tarafımdan yapılmıştır.

- *Kişilerin yaşam ve fiziksel güvenliklerinin ani tehdit altına girmesi gibi zorlayıcı nedenlerin oluşması durumunda bilgiler istemde bulunanlara verilemeyebilecektir.*

- *Yasanın istisnaları şunlardır: ulusal güvenlik ve dış politika, birimin iç personel yönetimine ilişkin kural ve uygulamalar, ticari sırlar ve mali bilgiler, istemde bulunanın idareyle davalı olması durumunda birimler arası ve birim içi memorandum ve yazışmalar, açıklanmaları durumunda özel yaşamın gizliliğini tehlikeye düşürecek personel ve personel sağlık dosyaları, kolluk güçlerinin yasaları uygulamak bağlamında yaptıkları çalışmalara ilişkin dosyalar (yasaların uygulanmasını engelleme olasılığının varlığı, kişilerin adil yargılanma hakkının olumsuz olarak etkilenmesi, kişilerin özel yaşamlarına ilişkin gizliliğin ortadan kalkması, ihbarcılara ilişkin gizli bilgilerin ortaya çıkması, soruşturma tekniğine ilişkin bilgilerin açıklık kazanması ya da kişilerin yaşam ve fiziksel güvenliklerinin tehdit altına girmesi gibi durumlar istisna olmak koşuluyla)*

- *Birimler yıl içindeki çalışmalarını ile ilgili olarak her yılın Şubat ayı başında Adalet Bakanlığı'na bir rapor vereceklerdir. Bu rapor bilgisayar telekomünikasyonu da dahil olmak üzere çeşitli araçlarla kamunun bilgisine sunulacaktır.*

- *Adalet Bakanlığı yasanın uygulanması konusunda hazırlayacağı raporu her yıl Nisan ayında yasama organının ilgili komitelerine sunacaktır.*

İngiltere'de 2000 yılında yürürlüğe giren Bilgi Özgürlüğü Yasası da benzer nitelikli düzenlemeler içermektedir.¹¹ Aynı yargılar Hollanda için de belirtilebilir.¹² Bu tip yasal düzenleme yapan ülkelerin sayısı 50'yi geçmiştir.

Uluslararası Gelişmelerin İrdelenmesi

İnceleme konumuzla ilgili olarak küresel gelişmelere bakıldığında bilgi edinme hakkının düşünce ve düşünceyi ifade özgürlüğünün asıl ve tamamlayıcı bir unsuru olarak geliştiği anlaşılmaktadır. Düşünce özgürlüğü olmadan ifade özgürlüğünden söz edilemeyecektir. Düşüncenin oluşabilmesi için de bilgi edinme hakkının kesin güvence altına alınması gerekir. Zora ve şiddete dayalı totaliter nitelikli ya da en azından demokratik olmayan rejimlerin demokratikleşmesi ve gizlilik kültürünün görece olarak azalması bilgi edinme hakkının daha geniş kitleler tarafından kullanılmasına olanak tanıyacaktır. Bu gelişme toplumlarda hesap verebilirlik (*accountability*) kavramının kökleşmesi ile de yakından ilgilidir. Toplumu ve bireyleri ilgilendiren konularda daha fazla bilginin gün ışığına çıkması hem kişisel hakların ve hem de toplumsal yaşamın gerekli kıldığı hakların daha sağlam bir şekilde kullanılmasına olanak verecektir. Bilgi özgürlüğü ya da bilgi edinme hakkı ve bunları düzenleyen bilgi edinme hukuku temelde bu amaca

¹¹ Your Right to Know. The Government's Proposals for a Freedom of Information Act, Aralık 1997. Londra. The Stationery Office. ISBN 0 10 138182 4.

¹² Botterman, Maarten (et al.), *ibid.*

yöneliktir. Zira, toplumların demokratikleşmesi öncelikle saydam yönetim biçimlerinin ve hesap verebilirlik ilkesinin yerleşmesine gereksinim duymaktadır. Saydam yönetim biçimlerinin ve hesap verebilirliğin oluşması için kamu yönetimlerinin ellerindeki bilgileri toplumla paylaşmaları gerekmektedir.¹³

Ancak, yukarıda verilen bilgiler göstermektedir ki düşünce ve ifade özgürlüklerinin daha etkili olarak kullanılabilmesi için bilgi edinme hakkı başka bazı haklarla desteklenmelidir. Küresel düzeyde meydana gelen gelişmeler irdelendiğinde bilgi edinme hakkının şu unsurlarla geliştirilmekte olduğu anlaşılmaktadır:

- Kamu yönetimlerinin çalışma yöntemlerinin ve yurttaşlarla kamu yönetimleri arasındaki ilişkilerin düzenlenmesini amaçlayan yasal düzenlemeler yapılması.
- Kamusal toplantıların halkın izlemesine ve tutanaklarını alabilmelerine izin verilmesi (gün ışığında yönetim).
- Hatta bunun da ötesinde karar alma ve planlama süreçlerine katılmaları.
- Bireylerin yönetimle ilgili konularda yargıya ulaşma haklarının güvence altına alınması.
- Özel yaşamın gizliliği ilkesinin güvence altına alınması.

Nitekim, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 21 Şubat 2002 tarihli toplantısında bilgi edinme hakkının ideal norm ve ölçütleri karara bağlanmıştır. Bu karar ile bilgi edinme hakkı konusunda yasal düzenleme yapmak isteyen üye ülkelere şu öneriler yapılmaktadır:

“I. Tanımlar

Bu tavsiye mektubunun amaçları doğrultusunda: “kamu yetkilileri” şu anlama gelmektedir:

- i. Ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde hükümet ve yönetimler;*
- ii. Ulusal yasalarla donatıldıkları sürece kamu görevi gören veya idari yetkiye sahip olan doğal ve tüzel kişilikler.*

“Resmi belgeler” ise, hazırlık aşamasında olan bilgiler hariç, her hangi bir şekilde kaydedilmiş, çizilmiş veya kamu görevlilerince alınmış veya onların ellerinde bulunan ve her hangi bir kamu veya idari işleve bağlı tüm bilgiler anlamına gelmektedir.

¹³ Prof. Dr. İlhan Özay, İdari Usul Yasası, Güncel Hukuk, Nisan 2004, 4:14.

II. Kapsam

1. *Bu tavsiye mektubu yalnızca kamu yetkililerinin ellerinde bulunan resmi belgeleri göz önüne alır. Ancak, üye ülkeler kendi yerel yasa ve uygulamalarının ışığı altında bu tavsiye kurallarının yasal kurumlar ve mahkemelerin ellerinde bulunan bilgilere hangi ölçüde uygulanabileceğini incelemelidirler.*

2. *Bu tavsiye, erişim hakkını veya Kişisel Verilerin Otomatik İşlemi ile ilgili Bireylerin Korunması Toplantısı için sağlanan erişim sınırlamalarını etkilemez.*

III. Resmi belgelere erişimin genel prensipleri

Üye ülkeler kamu görevlilerinin elinde bulunan resmi belgelere, istek üzerine, herkesin erişebilmesini garanti etmelidirler. Bu kural, ulusun kökeni dahil her hangi bir nedenle ayırım gözetilmeden uygulanır.

IV. Resmi belgelere erişimde olası kısıtlamalar

1. *Üye ülkeler resmi belgelere erişim hakkına kısıtlamalar getirebilirler. Kısıtlamalar yasa ile açıkça belirtilmelidir. Bu, demokratik bir toplumda gereklidir ve aşağıda belirtilen maddelerin korunması ile orantılı olmaktadır:*

- i. *Ulusal güvenlik, savunma ve uluslar arası ilişkiler;*
 - ii. *Kamu güvenliği;*
 - iii. *Suç oluşturan eylemlerin önlenmesi, araştırılması ve kovuşturulması*
 - iv. *Mahremiyet ve diğer yasal özel çıkarlar;*
 - v. *Özel ya da kamusal olsun ticari ve diğer ekonomik çıkarlar;*
 - vi. *Dava sürecinde tarafların eşitliği*
 - vii. *Doğa*
 - viii. *Kamu yetkililerince yapılan inceleme, denetim ve gözetim*
 - ix. *Devletin ekonomik, parasal ve döviz politikaları*
 - x. *Bir konunun dahili hazırlığı sırasında kamu yetkilileri içinde veya arasında yapılan tartışmaların gizliliği*
2. *Bilginin açıklanmasının kamu çıkarını çiğnemediği durumlar dışında, resmi belgede bulunan bilginin açıklanması 1.*

paragrafta adı geçen taraflara zarar verecek ise bir belgeye erişim reddedilebilir.

3. Üye ülkeler, 1 paragrafta anılan kısıtlamaların uygulamadan kalkacakları tarih ile ilgili süre sınırlamasını göz önüne almalıdırlar.

V. Resmi belgelere erişim talepleri

1. Resmi belge için talepte bulunan bir kişi resmi belgeye erişim için sebep bildirmek zorunda olmamalıdır.

2. Talep ile ilgili formaliteler en azda tutulmalıdır.

VI. Resmi belgelere erişim talepleri işlemleri

1. Resmi belgeye erişim için talep, belgeyi elinde bulunduran her hangi bir kamu görevlisi tarafından işleme alınmalıdır.

2. Resmi belgeye erişim için talep eşitlik ilkesine sadık kalınarak ele alınmalıdır.

3. Resmi belgeye erişim için talep hemen ele alınmalıdır. Karar, daha önce belirtilen süre kısıtlamaları içinde verilmeli, iletilmeli ve yerine getirilmelidir.

4. Kamu görevlisi talep edilen resmi belgeye sahip değil ise, mümkün olan durumlarda başvuru sahibini yetkili kamu görevlisine havale etmelidir.

5. Kamu görevlisi, talep edilen resmi belgeyi tanımlamak için başvuru sahibine elinden geldiğince yardımcı olmalı, fakat talep edilen resmi belge tanımlanamayan bir belge ise kamu görevlisi talebi yerine getirmek zorunda değildir.

6. Resmi belgeye erişim için talep, anlaşılır nitelikte makul değilse reddedilebilir.

7. Resmi belgeye erişim talebini tamamen veya kısmen reddeden kamu görevlisi nedenleri de açıklamalıdır.

VII. Resmi belgelere erişim şekilleri

1. Resmi bir belgeye erişim sağlandığı zaman, kamu görevlisi orijinal kopyanın incelenmesine izin vermeli veya bir kopyasını vermelidir. Mümkün olan durumlarda başvuru sahibinin tercihi göz önüne alınmalıdır.

2. Resmi belgedeki bilgilerin bir kısmına erişimde kısıtlama varsa, kamu görevlisi gene de belgenin geri kalan bölümlerine erişim izni vermelidir. Atlanan bölümler açıkça belirtilmelidir.

Ancak, belgenin kısmi bölümü yanıltıcı veya anlamsız ise bu tür bir erişim reddedilebilir.

3. Kamu görevlisi başvuru sahibine, kolayca erişebileceği alternatif kaynaklar sunarak bir resmi belgeye erişime izin verebilir.

VIII. Resmi belgelere erişim ücretleri

1. Orijinal resmi belgelere danışmanlık, prensip olarak belgenin bulunduğu yerde ücretsiz olmalıdır.

2. Resmi belgenin bir kopyası için başvuru sahibinden bir ücret alınabilir fakat bu ücret makul bir miktarda olmalı ve kamu görevlisinin yaptığı harcamayı geçmemelidir.

IX. Gözden geçirme işlemi

1. Resmi belge başvurusu tamamen veya kısmen reddedilen veya başvurusu KURAL VI.3'te belirtilen süre içinde ilgilenilmeyen bir kişi mahkemeye veya başka bir bağımsız kuruma veya yasalarca kurulmuş tarafsız bir kuruluşa başvurmadan önce temyiz mahkemesine başvurabilir.

2. Gözden geçirme işlemi ister bir kamu görevlisi tarafından yapılsın, ister yukarıda verilen paragraf 1'e uygun olarak yapılsın, başvuru sahibi her zaman süratli ve pahalı olmayan bir temyiz mahkemesine erişebilmelidir.

X: Tamamlayıcı önlemler

1. Üye ülkeler aşağıdaki konularla ilgili gerekli önlemleri almalıdırlar:

i. Halkı resmi bilgilere erişim hakları ve bu hakların nasıl kullanılacağı konusunda bilgilendirmek için;

ii. Kamu görevlilerinin bu hakkın yerine getirilmesi ile ilgili görev ve sorumlulukları konusunda eğitilmelerini sağlamak için;

iii. Başvuru sahiplerinin bu hakkı kullanabilmelerini sağlamak için.

2. Kamu görevlileri bu amaç doğrultusunda özellikle;

i. Belgelerin kolayca erişilebilecek şekilde düzenlenmesini sağlamalı;

ii. Belgelerinin korunması ve imha edilmesi ile ilgili açık ve yerleşik kurallara uymalı,

iii. Mümkiin olduğu ölçüde, sorumlu oldukları konular ve aktivitelerle ilgili bilgileri sağlamalıdır. Örneğin, kamu görevleri ellerinde bulunan belgelerin listesini veya kayıtlarını çıkarabilirler.

XI. Kamu görevlilerinin inisiyatifinde açıklanan bilgiler

Bir kamu görevlisi uygun olan durumlarda, kendi inisiyatifi doğrultusunda açıklanmasının kamu yönetiminin şeffaflığını arttıracak ve yönetimler içerisindeki etkinliğin gelişmesini sağlayacak bilginin açıklanması için gerekli önlemleri alabilmeli veya kamu yararına olan durumlarda kamunun bilgilendirilerek katılımını teşvik etmelidir.”¹⁴

Kısaca özetlemek gerekirse, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi kararında da işaret edildiği üzere, çoğulcu ve demokratik bir toplumda saydam yönetimin ve halkı ilgilendiren konulardaki bilgilerin halka açık olması önemini giderek artırmaktadır. Eşitlik ilkesinin daha iyi koşullarda uygulanması, gizlilik kültürünün azaltılarak açıklığın, saydamlığın ve hesap verebilirliğin devlet yönetimlerinde yerleşik kılınması için kişilerin resmi belgelere ulaşım hakkı anayasal ve yasal güvence altına alınmalıdır. Bu çerçevede, yapılacak yasal düzenlemelerle halkın içinde yaşadığı toplumun durumu ve kendilerini yönetenler hakkında bilgi sahibi olması güvence altına alınmalıdır. Toplumsal konulara bilinçli katılımının teşvik edilmesi için toplumun yeterli bilgi ve görüşlerle donatılarak toplumsal sorunlar üzerinde eleştirel düşünceye sahip olmasına olanak verilmelidir.

Bu yönde yapılacak düzenlemeler yönetimlerin yeterlilik ve etkililik düzeylerinin artmasına yardımcı olacak ve bürokratik yozlaşma riskini azalacaktır. Bunların da ötesinde olarak, bilgi edinme hakkı toplum gözünde yönetimin eylem ve işlemlerinin daha meşru görülmesine ve halkın devlet yöneticilerine karşı güvenlerinin artmasına yardımcı olacaktır.

Türkiye'nin Bilgi Edinme Mevzuatı

Türkiye'de düşünce ve ifade özgürlüğü 1924, 1961 ve 1982 anayasalarında yer almıştır. Ülkemizde bilgi edinme hukuku ile ilgili temel düzenleme 1982 Anayasası'nda yer almaktadır. Bu düzenleme 2001 yılında yapılan Anayasa değişiklikleri çerçevesinde bazı eklemelere konu olmuştur. Eklemenin amacı bilgi edinme hukukuna daha güçlü bir temel oluşturmaktır. Bu konu üzerinde biraz ileride ayrıntılı olarak durulacaktır.

Yasalar bağlamında ise iki ayrı yasa bu konudaki temel yasal düzenlemeleri oluşturmaktadır. Bu yasalardan birincisi, 1984 tarihli ve 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun'dur. Bunu 24 Nisan 2004 günü yürürlüğe giren Bilgi Edinme Hakkı Kanunu izlemiştir.

¹⁴ www.bilgilenmehakki.org

“Bilgi Edinme Hakkı Yasası”nın ayrıntılarını düzenlemek amacıyla bir hazırlanan yönetmelik 27 Nisan 2004 tarihinde yayımlanmıştır.

Yine bu çerçevede Başbakanlık tarafından bir genelge hazırlanmış ve tüm kamu birimlerine gönderilmiştir.

Türkiye’de bilgi edinme hukukunun temel yasal düzenlemelerini oluşturan bu düzenlemeler hakkında aşağıda ayrıntılı bilgi verilmiştir. Koyu renkle yazılan 2001 yılında yapılan anayasa değişikliklerini yansıtmaktadır.

Anayasal Düzenlemeler

1982 Anayasası’nın 26 ncı Maddesi

“VIII. Düşünceyi Açıklama ve Yayma Hürriyeti

Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmi makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir.

*Bu hürriyetlerin kullanılması, **millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.***

Haber ve düşünceleri yayma araçlarının kullanılmasına ilişkin düzenleyici hükümler, bunların yayımını engellemek kaydıyla, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin sınırlanması sayılmaz.

Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunla düzenlenir.”

1982 Anayasası’nın 40. Maddesi:

“Temel Hak ve Hürriyetlerin Korunması

Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlal edilen herkes, yetkili makamlara geciktirilmeden başvurma imkanının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir.

Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır.

Kişinin, resmi görevliler tarafından vaki haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da, kanuna göre, Devletçe tazmin edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı saklıdır.”

1982 Anayasası'nın 74 üncü Maddesi:

“Dilekçe Hakkı

Vatandaşlar, ve karşılıklılık hakkı gözetilmek kaydıyla yabancılar kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikayetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir.

*Kendileriyle ilgili başvuruların sonucu, **geciksiz** dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir.*

Bu hakkın kullanılma biçimi kanunla düzenlenir.”

1982 Anayasası'nın 26 ncı maddesi düşünce ve ifade özgürlükleri düzenlenmiştir. Ancak, hemen belirtmek gerekir ki bilgi edinme hakkı da -bu terim açıklıkla vurgulanmamış olsa dahi- metinde yer almaktadır. Maddenin 1 inci fıkrasının 12 nci cümlesinde bu özgürlük “haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar” hükmü yer almaktadır. Bu anlatım, yani “haber almak serbestliği” kuşkusuz hem bilgi özgürlüğü ve hem de bilgi edinme hakkı terimi aynı anlamdadır. Bu nedenle, 26 ncı maddede hem ifade özgürlüğü ve hem de bilgi edinme özgürlüğü/hakkı düzenlenmektedir. Maddeye 2001 yılında eklenen “(D)üşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunla düzenlenir” hükmü ile de bilgi edinme hakkı ile ilgili olarak yasal düzenleme bir Anayasa emri olarak yapılması zorunlu yasal düzenleme durumuna gelmiştir.¹⁵

1982 Anayasası'nın 40 ıncı maddesi temel hak ve özgürlüklerin korunmasıyla ilgilidir. 2001 yılı değişiklikleri sırasında “(D)evlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır” hükmünün madde metni içine alınması oldukça dikkat çekicidir. Açıklıkla anlaşılmaktadır ki bu değişiklik bir zamanlar hazırlandığı bilinen ancak şimdilerde gündem dışı kalan “İdari Usul Yasası”na anayasal temel hazırlamak amacını taşımaktadır.

1982 Anayasası ile ilgili bir başka gelişme de Dilekçe Hakkı ile ilgili 74 üncü maddede yaşanmıştır. Bu maddede 2001 yılında yapılan değişiklikle “*geciksiz*” kelimesi madde metni içine alınmıştır. Bu değişiklik de bilgi edinme yasası ile ilgili düzenlemelere anayasal temel oluşturmak amacını taşımaktadır.

Yasalar

¹⁵ Şerafettin Ekici, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Üzerine, Güncel Hukuk, Nisan 2004, 4:18-21.

Daha önce de belirtildiği üzere, iki ayrı yasa bu konudaki temel yasaları oluşturmaktadır. Bunlar, dilekçe hakkı ve bilgi edinme hakkı ile ilgili yasalardır. Bunlara eklenebilecek üçüncü yasa ise bir anlamda yönetsel usul yasası olan 2577 sayılı “İdari Yargılama Usulü Yasası”dır. Dilekçe hakkı ile ilgili yasa 3071 sayılı Yasa ise 1982 Anayasası’nın 74 üncü maddesinde ifadesini bulan dilekçe hakkına ilişkin ayrıntıları içermektedir. 1984 tarihli bu Yasa’da 2003 yılında yapılan değişiklikle yapılan başvurulara yazılı yanıt verme süresi 30 gün olarak belirlenmiştir. İdari Usul Yasası dava açma süreleri ile ilgili maddesinde dava açma süresini işlem tarihinden sonra 60 gün olarak belirlemekte; yönetime başvurulması durumunda da yönetimin 60 günlük süre içinde bir yanıt vermesi gerektiği 60 gün içinde yanıt verilmemesi durumunda istemin reddedilmiş sayılacağı hükmü yer almaktadır.

Kuşkusuz konumuzla ilgili esas düzenleme 9 Ekim 2003 günü kabul edilen 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’dur. Bu Kanun’un temel hükümleri aşağıda özetlenmiştir:

Kanun amaçla ilgili 1 inci maddesinde demokratik ve saydam (şeffaf) yönetimin gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun olarak kişilerin bilgi edinme hakkını kullanmalarına ilişkin esas ve usulleri düzenlemekten söz etmektedir.

Kapsamla ilgili 2 nci maddede ise kanunun “kamu kurum ve kuruluşları” ile “kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının” etkinliklerini kapsadığı belirtilmektedir. Kamu kurum ve kuruluşlarını tanımlayan maddede ise yetersiz ve anlamsız bir tanımlama yer almaktadır. Bu düzenlemelerden hangi kamu kuruluşlarının kapsam içinde kaldığı kolaylıkla anlaşılmamaktadır. Örneğin, yasama ve yargı organlarının bu kapsam içinde sayılıp sayılmayacağı dahi belli edilmemiştir. Açık olan yan ise yasanın özel sektör kurum ve kuruluşlarını kapsamamasıdır. Bu durum bize göre önemli bir eksikliktir. Her ne kadar ticari sır kavramına yasada bir istisna olarak yer verilmişse de bu durum bize göre özel sektör lehine haksız ve ayrıcalık yaratmak anlamına gelmektedir. Kamu sektörü gibi özel sektör de ticari sır kapsamı dışında kalan bilgileri açıklamak zorunda olmalıdır.

Tanımlarla ilgili 3 üncü maddede ise çeşitli tanımlar yer almaktadır. Bunlardan kamu kurumları ile ilgili tanıma yukarıda değinilmiştir. “Başvuru sahibi” ve “Bilgi” kavramları ile ilgili tanımlar da fazla bir şey ifade etmemektedir. “Belge” tanımı ise belge kavramını yazılı, basılı veya çoğaltılmış dosya, evrak, kitap, dergi, broşür, etüt, mektup, program, talimat, kroki, plan, film, fotoğraf, teyp ve video kaseti, harita, elektronik ortamda kaydedilen her türlü bilgi, haber ve veri taşıyıcıları olarak belirlerken konunun belirlenmesi açısından yerinde bir tanımlama yapmaktadır. “Bilgi veya belgeye erişim” ile ilgili tanımda ise bilgi veya belgenin bir kopyasından söz edilmekte ve kopya verilmesinin mümkün olmadığı durumlarda bilgi veya belgenin aslının incelenerek not alınmasından, içeriğinin görülmesinden veya işitmesine izin verilmesinden söz edilmektedir.

Kanunun en önemli maddesi “Bilgi Edinme Hakkı ve Bilgi Verme Yükümlülüğü” başlığını ve “Bilgi edinme hakkı” alt başlığını taşıyan 4 üncü maddesidir. Madde şöyledir:

“Herkes bilgi edinme hakkına sahiptir.

Türkiye’de ikamet eden yabancılar ile Türkiye’de faaliyette bulunan yabancı tüzel kişiler, isteyecekleri bilgi kendileriyle veya faaliyet alanlarıyla ilgili olmak kaydıyla ve karşılıklılık ilkesi çerçevesinde, bu Kanun hükümlerinden yararlanırlar.

Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerden doğan hak ve yükümlülükleri saklıdır.”

Madde bilgi edinme hakkını doğru ve uluslararası normlara uygun şekilde düzenlemektedir. Daha sonra gelen 5 inci madde ise kamu kurumlarının bilgi verme yükümlülüğünü düzenlemekte ve şu hükmü getirmektedir.

“Kurum ve kuruluşlar, bu Kanunda yer alan istisnalar dışındaki her türlü bilgi veya belgeyi başvuranların yararlanmasına sunmak ve bilgi edinme başvurularını etkin, süratli ve doğru sonuçlandırmak üzere, gerekli idarî ve teknik tedbirleri almakla yükümlüdürler.

Bu Kanun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren diğer kanunların bu Kanuna aykırı hükümleri uygulanmaz.”

Yönetimin yükümlülüğüne ilişkin düzenleme doğru ve yerindedir. Ancak, 2 nci fıkrada yer alan “diğer kanunların bu kanuna aykırı hükümleri uygulanmaz” şeklindeki düzenlemenin yasama tekniğine uygun olmadığı görülmektedir. Bir yasanın bir başka yasa ile ilgili genel bir hüküm getirmesi yasama tekniğine uygun düşmeyen bir düzenlemedir. Bu durum uygulamaları sıkıntıya düşürecek ve keyfi uygulamalara neden olabilecek niteliktedir.

Yasa’nın 3 üncü bölümü hakkın kullanılmasına ilişkin süreci betimlemektedir. Burada yer alan ayrıntılı düzenlemelerin doğru ve yerinde oldukları görülmektedir. Bu bölümde yer alan düzenlemeler aşağıda kısaca belirtilmiştir:

- Bilgi edinme başvurusu dilekçe ile istenen bilgi veya belgenin bulunduğu kurum veya kuruluşa yapılacaktır. Başvuru elektronik ortamda veya diğer iletişim araçlarıyla da yapılabilecek ve dilekçede istenen bilgi veya belgeler açıkça belirtilecektir.

- Bilgi edinme başvurusu, başvuru kurum ve kuruluşların ellerinde bulunan veya görevleri gereği bulunması gereken bilgi veya belgelere ilişkin olacaktır. Ayrı veya özel bir çalışma, araştırma, inceleme ya da çözümleme sonucunda oluşturulabilecek türden bir bilgi veya belge için yapılacak başvurulara olumsuz yanıt verilebilecektir.
- İstenen bilgi veya belge, başvuru kurum ve kuruluşta başka bir yerde bulunuyorsa, başvuru dilekçesi bu kurum ve kuruluşa gönderilecek ve durum ilgiliye yazılı olarak bildirilecektir.
- Kurum ve kuruluşlarca yayımlanmış ve açıklanmış bilgi veya belgeler, bilgi edinme başvurularına konu olamayacaktır. Ancak, bunların ne şekilde, ne zaman ve nerede yayımlandığı veya açıklandığı başvurulara bildirilecektir.
- Gizlilik dereceli veya açıklanması yasaklanan bilgiler ile açıklanabilir nitelikte olanlar birlikte bulunuyor ve bunlar birbirlerinden ayrılabilirse, söz konusu bilgi veya belge, gizlilik dereceli veya açıklanması yasaklanan bilgiler çıkarıldıktan sonra başvuru bilgisine sunulacak ve ayırma gerekçesi başvurulara yazılı olarak bildirilecektir.
- Kurum ve kuruluşlar, başvuru sahibine istenen belgenin onaylı bir kopyasını vereceklerdir. Bilgi veya belgenin niteliği gereği kopyasının verilmesinin mümkün olmadığı veya kopya çıkarılmasının aslına zarar vereceği durumlarda, kurum ve kuruluşlar ilgilinin
 - o Yazılı veya basılı belgeler için, söz konusu belgenin aslını incelemesi ve not alabilmesini,
 - o Ses kaydı şeklindeki bilgi veya belgelerde bunları dinleyebilmesini
 - o Görüntü kaydı şeklindeki bilgi veya belgelerde bunları izleyebilmesini sağlayacaklardır.
- Sağlanan bilgi veya belgeler için başvuru sahibinden erişimin gerektirdiği ücret alınabilecektir.
- Bilgi veya belgeye erişimi on beş işgünü içinde sağlanacaktır. Zorunlu durumlarda bu süre otuz işgünü olacaktır. Sürenin uzatılması ve gerekçesi başvuru sahibine yazılı olarak ve on beş iş günlük sürenin bitiminden önce bildirilecektir.
- Yanıtlar yazılı olarak veya elektronik ortamda bildirilebilecektir
- Başvurunun reddedilmesi durumunda kararın gerekçesi ve kanun yolları belirtilecektir.
- İstemi reddedilen başvuru sahibi, yargı yoluna başvurmadan önce Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na itiraz edebilecektir.
- Kurul, bu konudaki kararını otuz işgünü içinde verecektir.
- Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu verilen kararları incelemek ve kurum ve kuruluşlar için bilgi edinme hakkının kullanılmasına ilişkin olarak kararlar vermekle görevlendirilmiştir. Yasa'nın uygulaması bu Kurul aracılığıyla sağlanacaktır.
- Kurulun görev ve çalışmalarına ilişkin esas ve usuller Başbakanlıkça hazırlanarak yürürlüğe konulacak bir yönetmelikle düzenlenecektir.

Yasanın istisnaları ve bilgi edinme hakkının sınırları 4 üncü bölümde belirtilmiştir. Bunlar şunlardır:

- Devlet sırrı: Devletin güvenliğine, dış ilişkilerine, ulusal savunmasına açıkça zarar verecek ve niteliği itibarıyla Devlet sırrı olan gizlilik dereceli bilgi veya belgeler.
- Ülkenin ekonomik çıkarları: Ülkenin ekonomik çıkarlarına zarar verecek veya haksız rekabet ve kazanca sebep olacak bilgi veya belgeler.
- Kişilerin çalışma hayatını ve meslek onurunu etkileyecek nitelikte olanlar hariç sivil ve askeri haber almaya ilişkin bilgi veya belgeler.
- Yönetmelere ilişkin bilgi veya belgeler: Kurum ve kuruluşların yetkili birimlerince yürütülen yönetmeliklerle ilgili olup, açıklanması veya zamanından önce açıklanması durumunda
 - o Kişilerin özel hayatına açıkça haksız müdahale sonucunu doğuracak,
 - o Kişilerin veya soruşturmayı yürüten görevlilerin hayatını ya da güvenliğini tehlikeye sokacak,
 - o Soruşturmanın güvenliğini tehlikeye düşürecek,
 - o Gizli kalması gereken bilgi kaynağının açığa çıkmasına neden olacak veya soruşturma ile ilgili benzeri bilgi ve bilgi kaynaklarının elde edilmesini güçleştirecek bilgi veya belgeler.
- Adli soruşturma ve kovuşturmaya ilişkin bilgi veya belgeler: Açıklanması veya zamanından önce açıklanması durumunda
 - o Suç işlenmesine yol açacak,
 - o Suçların önlenmesi ve soruşturulması ya da suçluların yasal yollarla yakalanıp kovuşturulmasını tehlikeye düşürecek,
 - o Yargılama görevinin gereğince yerine getirilmesini engelleyecek,
 - o Hakkında dava açılmış bir kişinin adil yargılanma hakkını çiğneyecek bilgi veya belgeler.
- Özel hayatın gizliliği: Kişinin yazılı olarak izin verdiği koşullar saklı kalmak üzere, açıklanması durumunda kişinin sağlık bilgileri ile özel ve aile hayatına, şeref ve haysiyetine, mesleki ve ekonomik değerlerine haksız müdahale oluşturacak bilgi veya belgeler.
- Haberleşmenin gizliliği: Haberleşmenin gizliliği esasını ihlal edecek bilgi veya belgeler.
- Ticari sır: Kanunlarda ticari sır olarak nitelenen bilgi veya belgeler ile, kurum ve kuruluşlar tarafından gerçek veya tüzel kişilerden gizli kalması kaydıyla sağlanan ticari ve mali bilgiler.
- Kurum içi düzenlemeler: Kurum ve kuruluşların, kamuoyunu ilgilendirmeyen ve sadece kendi personeli ile kurum içi uygulamalarına ilişkin düzenlemeler hakkındaki bilgi veya belgeler.
- Öneriler ve görüşler.

Yasaya göre, yargı denetimi dışında kalan yönetsel işlemlerden kişinin çalışma hayatını ve mesleki onurunu etkileyecek nitelikte olanlar Yasa kapsamına dahil olacak; ancak, bu şekilde sağlanan bilgiler işlemin yargı denetimine açılması sonucunu doğurmayacaktır. Yasanın bu hükmünü savunabilmek pek olanaklı görünmemektedir. Yönetimin tüm eylem ve işlemlerini yargı denetimine açık tutan Anayasal hüküm ve anayasal yargılama yolunu tıkayan yasal düzenlemelerle ilgili Anayasa Mahkemesi kararları göz önüne alındığında bu düzenlemenin anayasaya uygun olmadığını söyleyebilmek olanaklıdır.

Bir başka tartışmalı konu da kurum içi görüş, bilgi notu ve önerilerle ilgili düzenlemedir. Yasa'nın 26 ncı maddesinde belirtilen "kurum ve kuruluş tarafından aksi kararlaştırılmadıkça" ifadesi yönetimin keyfi kararlarına yol açabilecek nitelikte görülmektedir. Aynı maddede yer alan "Bilimsel, kültürel, istatistik, teknik, tıbbî, malî, hukukî ve benzeri uzmanlık alanlarında yasal olarak görüş verme yükümlülüğü bulunan kişi, birim ya da kurumların görüşleri, kurum ve kuruluşların alacakları kararlara esas teşkil etmesi kaydıyla bilgi edinme istemlerine açıktır" şeklindeki düzenleme ise hukuk normlarımıza uygun bir düzenleme olarak ortaya çıkmaktadır.

Yasanın 5 inci bölümü "Çeşitli ve Son Hükümler" başlığını taşımaktadır. Bu bölümde yaptırımlar, çalışmaların raporlanması ve yönetmelik hazırlanması ile ilgili düzenlemeler yer almaktadır. Bu düzenlemeler aşağıda özetlenmiştir.

- Kamu görevlileri hakkında Türk Ceza Kanunu uyarınca kovuşturma yapılabilecektir. Yasa metninde bu yolda ayrı bir suç tanımı yapılmamış ve yaptırım düzenlenmemiş olması nedeniyle bu kovuşturmanın TCK'nun 228 ve 240 ncı maddelerinde düzenlenen görevi ihmal ve kötüye kullanma suçlarını kapsayabileceği anlaşılmaktadır.
- Görevliler hakkında ayrıca Devlet Memurları Yasası'nın disipline ilişkin hükümleri de uygulanabilecektir.
- Elde edilen bilgi ve belgeler ticari amaçla çoğaltılamayacak ve kullanılamayacaktır. Ancak, aksi davranış için bir suç tanımı ve suça ilişkin ceza yaptırımı geliştirilmemiştir. Bu önemli bir eksikliklerdir.
- Kamu kurumları her yılın Şubat ayı sonuna kadar kurula bir istatistik bilgileri de içeren çalışma raporu vereceklerdir. Kurul'da hazırlayacağı genel çalışma raporunu Nisan ayı sonuna kadar TBMM'ne gönderecektir.
- Yasanın uygulanmasına ilişkin esaslar altı ay içinde Başbakanlık tarafından hazırlanarak Bakanlar Kurulu tarafından yürürlüğe konulacaktır.

Yönetmelik

Yasanın öngördüğü yönetmelik 27 Nisan 2004 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanmış ve 24 Nisan 2004 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir. Yönetmelik 46 maddeden oluşmaktadır. Oldukça uzundur. Bazı maddeleri yasa hükümlerini yinelemekte ve bazı maddelerinde de yasaya açıklık getirmek isteyen ayrıntılı düzenlemeler yapılmaktadır. Ancak, bazı maddelerde yapılan düzenlemeler yasanın sınırlarının aşılmış olması tehlikesini içinde barındırmaktadır. Yönetmeliğin dikkat çeken yanları aşağıda özetlenmiştir:

- Yönetmeliğin kapsamla ilgili 2 nci maddesi Yasa’da yer alan ve yetersiz olduğu daha önce belirtilen kamu kurumu tanımına açıklık getirmeye çalışmaktadır. Kapsam içinde bulunduğu belirtilen kamu kurumları şunlardır: merkezi yönetim, köyler hariç olmak üzere yerel yönetimler, sosyal güvenlik kurumları, üniversiteler, kamu iktisadi teşebbüsleri, döner sermayeli kuruluşlar, kamu tüzel kişiliğine sahip kurul, üst kurul, kurum, enstitü, teşebbüs, teşekkül, fon ve sair adlarla kurulmuş olan tüm kamu kurum ve kuruluşları, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, Merkez Bankası ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları. Bu tanım yasada yer almamaktadır. Kanımıza göre, yönetmeliğin böyle bir tanımlama yapması hukuksal açıdan geçerli değildir ve uygulamada karmaşaya yol açabilecek niteliktedir.
- Yabancılar Yasa’dan yararlanabilecek ancak kendi ülkelerindeki Türk vatandaşlarının aynı hakka sahip olduğunu gösteren bir belgeyi başvurularına ekleyebilecektir.
- Kamu kurumları Yasa’nın uygulanması bağlamında gerekli düzenlemeleri yapacaklardır. Kurumlar, Yasa’nın yayımı tarihinden itibaren 15 gün içinde “Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirlikleri”nde “Bilgi Edinme Birimi” oluşturulacaktır.
- Bu amaçla tüm bilgi veya belgeleri bilgi edinme hakkının kullanımını kolaylaştıracak şekilde sınıflandıracaklardır.
- Kamu kurumları çalışmalarını kamuya duyuracaklardır.
- Yerel yönetimlerde çalışma raporları meclislerine sunulacaktır.
- Kurumsal İnternet sayfaları yeniden şekillendirilecektir.
- Bilgi edinme hakkının kullanımını kolaylaştırmak amacıyla başvuru formları hazırlanacak ve İnternet sayfalarında bu formlara yer verilecektir.
- Bilgi edinme başvurusu elektronik ortamda yapılabilecektir.
- 5070 sayılı “Elektronik İmza Kanunu” gereğince elektronik imza kullanılarak gönderilen başvurularda “T.C. kimlik numarası” aranmayacaktır.
- Kurumlar ellerinde bulunmayan ya da bulunup da ayrı veya özel bir çalışma, araştırma, inceleme ya da çözümlenme sonucunda oluşturulabilecek türden bir bilgi veya belge için yapılacak başvurulara olumsuz yanıt verebileceklerdir.
- Devam etmekte olan işlemler için de olumsuz yanıt verebileceklerdir. Ancak, istenen bilgi veya belgenin hangi aşamada bulunduğu başvuru sahibine bildirilir.
- Zamanından önce açıklanması halinde kamu yararını zedeleyecek, kişisel çıkar sağlayabilecek şekilde kullanılacak bilgi veya belgeler, önceden belirtilen tarihten daha önce açıklanamayacaktır.

- Bilgi veya belgenin imha edildiğinin veya kaybedildiğinin anlaşılması durumunda başvuru sahibine bilgi verilecektir.
- Kurumlar maliyet unsurları ile orantılı ölçüde ücret tahsil edebilecektir.
- Kurumlar çalışanlarına eğitim vereceklerdir.
- Bilgi edinme hakkının sınırlarını aşan konularda yapılan bilgi edinme başvuruları reddedilecek ve ret kararı yazı ile başvuru sahibine bildirilecektir.
- Bilgi edinme istemi reddedilen başvuru sahibi, yargı yoluna başvurmadan önce kararın tebliğinden itibaren 15 gün içinde Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na itiraz edebilecektir.
- İtiraz yazılı olarak yapılacak ve Kurul kararını 30 işgünü içinde verecektir.
- Kurumlar tarafından başvuru sahibine olumlu veya olumsuz herhangi bir yanıt verilmemesi durumunda istek 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 10 uncu maddesi uyarınca başvurunun yapıldığı tarihten başlayarak 60 günün geçmesiyle reddedilmiş sayılacaktır.
- 60 günlük dava açma süresi içinde yönetsel yargı yerlerinde dava açılabilir.
- Elde edilen bilgi ve belgeler ticari amaçla çoğaltılamayacak ve kullanılamayacaktır. Bu hüküm yasada belirtilen hükümle aynıdır. Ancak yönetmelik daha sonra *“erişimi sağlayan kurum ve kuruluştan izin alınmaksızın, erişilen bilgi veya belgeler hiçbir şekilde basılı veya elektronik ortamda (İnternet üzerinden dahil) kullanılamaz, yayınlanamaz”* hükmünü getirmektedir. Bu düzenleme Yasa'da yer almamaktadır. Bu nedenle Yönetmelik Yasa'yı aşan bir düzenleme yapmış olmaktadır.

Bunun da ötesinde Yönetmelik'te yer alan *“Bu madde hükmüne aykırı olarak erişilen bilgi veya belgeleri ticari amaçla çoğaltanlar, kullananlar veya yayınlayanlar hakkında kanunların cezai ve hukuki sorumluluğa ilişkin hükümleri uygulanır”* şeklindeki düzenleme hem yönetmelikle suç oluşturma gibi hukuksal açıdan kabul edilemez bir yaklaşım içine girmekte ve hem de *“cezai ve hukuki”* gibi belirsiz ve uygulamada karmaşaya yol açabilecek bir düzenleme getirmektedir.

Başbakanlık Genelgesi

Bilgi edinme hukuku ile ilgili olarak mevzuat içinde yer alan son düzenleme bir Başbakanlık Genelgesi'dir. 24 Ocak 2004 tarihli ve 25356 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 20004/12 sayılı Genelge kamu kurumlarının dilekçe ve bilgi edinme hakkının kullanılması konusunda yapacakları çalışmalarını içermektedir. Genelge, *“Bireylerin kamu ile ilgili dilek ve şikayetleri hakkında idari makamlara başvuruda bulunmaları ve kendileri veya faaliyet alanlarıyla ilgili konularda bilgi edinme haklarına kullanmaları, eşitlik tarafsızlık ve açıklık ilkeleri temelinde demokratik ve şeffaf bir yönetimin gereğidir. İdare-birey ilişkisinde hukukun üstünlüğü, demokratikleşmeyi ve saydamlığı sağlayabilmek için, idari faaliyetlerin yürütülmesi sırasında bireysel hak ve özgürlüklere duyarlı davranılması hukuk devletinin en temel niteliğidir”* ifadesi ile başlamaktadır.

Genelgede dilekçe hakkı ve bilgi edinme haklarıyla ilgili düzenlemelerin “Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Ulusal Programda yer alan insan hakları alanında yasal ve idare düzenlemelerin yapılması ve uygulamaların iyileştirilmesi taahhütleri açısından büyük önem ve öncelik taşımakta” olduğu vurgulanmaktadır.

Genelge'nin geri kalan kesimlerinde ise uygulamaya ilişkin genel emirler sıralanmaktadır.

Türkiye'deki Bilgi Edinme Mevzuatının İrdelenmesi

24 Nisan 2004 tarihinde yürürlüğe giren Bilgi Edinme Hakkı Kanunu -içinde aksayan ve bazıları oldukça önemli çeşitli olumsuzluklar barındırmakta olsa bile- uluslararası normlara uygun görülmektedir. Bu bağlamda öne sürülebilecek ana kanıt Avrupa Konseyi'nin yukarıda özetlenen Bakanlar Komitesi kararıdır. Öneri nitelikli kararda öngörülen ölçütlerin hemen tümü Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nda yerine getirilmiştir. Yönetmelik'te görülen hukuka aykırılıklar ise kolaylıkla giderilebilecek durumdadır.

Öte yandan, bilgi edinme hakkı kavramını destekleyen öteki bazı yasal düzenlemeler yönetimde saydamlaşmaya ve genel demokratikleşmeye katkıda bulunmaktadır. Bunlardan birincisi dilekçe hakkının kullanımıyla ilgili yasal düzenlemedir. Dilekçe hakkı kuşkusuz bilgi edinme hakkının öncüsü ve destekçisidir.

Destek niteliğindeki ikinci düzenleme ise Anayasa'nın tüm yönetsel işlemlerin yargı denetimine bağlı olduğunu belirten Anayasa'nın 125 inci maddesidir.

Üçüncü önemli yasal destek 2872 sayılı Çevre Kanunu'ndan gelmektedir. Bu Yasa'nın 30 uncu maddesi devrimci bir özellik taşımaktadır. Bu madde uyarınca Türkiye'de herkes (yabancılar dışında) herhangi bir çevresel sorunla karşılaştığında ilgili makamlara başvurmak hakkına sahiptir. Madde metni aşağıdadır:

“İdarî makamlara başvurma

Çevreyi kirleten veya bozan bir faaliyetten zarar gören veya haberdar olan gerçek ve tüzel kişiler, idarî makamlara başvurarak bu faaliyetin durdurulmasını isteyebilirler.”

Bu düzenleme çevresel konularda bilgiye erişim konusunda ülkemizi öteki ülkelerden de ileri konuma getiren önemli ve çağdaş bir düzenlemedir. Yasa'nın yürürlük tarihinin 1983 olduğu hatırlanırsa Yasa'nın dilekçe hakkından ve bilgi edinme hakkından çok önce düzenlendiği hemen anlaşılacaktır. Bunun da ötesinde, yukarıda belirtilen yasal düzenleme yönetim hukukunun ‘dava açma ehliyeti’ bakımından temel ilkesi olmak durumunda olan **nedensellik** (illiyet) bağı ilkesine açık bir istisna olmak

durumundadır. Bilindiği üzere, yönetsel yargıda dava açabilmek için dava ile davacı arasında belirli bir nedensellik bağı olması gerekir. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu da 4 üncü maddesine hakkı düzenlerken “*isteyecekleri bilgi kendileriyle veya faaliyet alanlarıyla ilgili olmak kaydıyla*” ifadesine yer vermektedir. Oysa, Çevre Kanunu’nun 30 uncu maddesi “*haberdar olan*” ibaresini kullanarak nedensellik bağına bakılmaksızın herkese yönetsel makamlara başvurma hakkı vermektedir. Bu hakka olumsuz yanıt verilmesi ya da yanıt verilmemesi durumunda ise 60 gün içinde dava açmak ve konuyu yargının hakemliğine bırakmak olanaklı olacaktır. Nitekim, ülkemizde bazı çevre davaları bu yöntemle açılmış ve yargısal sonuca ulaştırılmıştır. Bu olanak ülkemiz açısından gurur vericidir.

Dördüncü yasal destek ise Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği’nde yer almaktadır. 2002 Haziran tarihli ÇED Yönetmeliği’nin 10 uncu maddesi aşağıdadır:

“ÇED Sürecine Halkın Katılımı

Komisyounun bilgilendirme toplantısından sonra, halkı yatırım hakkında bilgilendirmek, projeye ilişkin görüş ve önerilerini almak üzere proje sahibi tarafından halkın katılımı toplantısı düzenlenir. Komisyon, toplu olarak ya da aralarında görevlendirecekleri üyeleri aracılığı ile proje uygulama yerini inceler ve halkın katılımı toplantısına katılır. Bu işlemler ile ilgili giderler proje sahibi tarafından karşılanır.

Halkın katılımı toplantısı için projeden en çok etkilenmesi beklenen yöre halkının kolaylıkla ulaşabileceği merkezi bir yerin seçilmesine özen gösterilir. Toplantı yeri valilik ve proje sahibi tarafından belirlenir ve Bakanlığa bildirilir.

Proje sahibi, toplantı tarihini, saatini, yerini ve konusunu belirleyen bir ilanı ulusal düzeyde yayımlanan bir gazetede halkın katılımı toplantısından en az beş gün önce yayınlatır.

İl Çevre Müdürünün başkanlığında yapılan halkın katılımı toplantısında, projenin çevresel etkileri yönünden halkın bilgilendirilmesi ve buna karşılık görüş, öneri ve kaygılarının belirlenmesi sağlanır. Başkan, katılımcılardan görüşlerini yazılı olarak vermelerini isteyebilir. Toplantıdaki konuşmaların derlendiği tutanak, bir sureti valilikte kalmak üzere Bakanlığa gönderilir.

Halkın proje hakkında bilgilendirilmesi ve projeye yönelik görüşleri, komisyon tarafından projeye özgü ÇED raporu özel formatı belirleme, kapsamlaştırma ve inceleme değerlendirme aşamalarında dikkate alınır.”

Bu düzenleme ile ülkemizde ilk kez halkın bir karar alma ve planlama sürecine katılmasına yasal olanak verilmiştir. Yapılan halk toplantısının sonucu ve bağlayıcılığı istenilen düzeyde olmamakla birlikte böyle bir hakkın düzenlenmesi halkın yönetimin kararlarına katılımı saydamlık, toplantıların açıklığı ve gün ışığında yönetim kavramları açılarından önemli bir gelişme olarak kabul edilmelidir. Bu düzenlemede bilgi hakkı kavramıyla ülkemizde yapılmak istenen çalışmalara katkı sağladığı açıklıkla görülmektedir.

Bu bağlamda üzerinde durulması gereken son belge Aarhus Konvansiyonu'dur. Türkiye bazı çekincelerle birlikte bu Konvansiyon'a taraf olmuştur. Daha önce de belirtildiği üzere, Aarhus Konvansiyonu çevresel konularla ilgili olarak bilgi edinme hakkını, kararlara katılımı ve yargıya ulaşım hakkını yabancılar da dahil olmak üzere güvence altına almayı amaçlamaktadır. Biraz önce de açıklandığı üzere, her üç hak da Türkiye'de güvence altına alınmıştır. Buna karşın Türkiye Aarhus Konvansiyonu'nu parafe etmekle birlikte anlaşmaya bazı çekinceler koymuş; anlaşmayı onaylanmak üzere TBMM'ne göndermemiş ve bu belgenin Avrupa Birliği ile görüşmeler sırasında ele alınacağı tezi sıklıkla ileri sürülmeye başlanmıştır. Türkiye'nin bu konudaki temel çekincesinin yabancılar dava açma hakkının verilmesi konusunda yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Zira, bu haklar Türk vatandaşları için esasen tanınmış olan haklardır. Yabancıların bilgi edinme hakkı da son yasal düzenlemelerle güvence altına alınmıştır. Yabancılar tanınmamış tek hak dava açma hakkı ile ilgilidir. Türk hükümetinin bu konuda ciddi bir sıkıntısı olduğu görülmektedir.

Bu olumlu gelişmelere ve desteklere karşın hemen belirtmek gerekir ki Yasa'nın ülkedeki demokratikleşme ve saydamlaşma çabalarına katkısının sınırlı olacağı anlaşılmaktadır. Ulusal bilgi edinme mevzuatını oluşturan temel hukuk belgeleri yukarıda sıralanmıştır. Bu belgelerden açıklıkla görülmektedir ki bu alanda yapılan çalışmalar esas olarak Türkiye'nin **Avrupa Birliği "müktesebatı" ile uyum sağlaması amacına yöneliktir** ve ülkenin demokratikleşmesi yönünde **halk tabanından gelen bir istemi yansıtılmamaktadır**. Bir anlamda halka yukarıdan aşağıya doğru bir simgesel bir bağışta bulunmaktadır.

Bize göre, ülkemizdeki bilgi edinme hukuku alanında yaşanan gelişmelerin özünü betimleyen bu özellik son derecede önemlidir. Yasanın uygulaması da bu genel özellik çerçevesinde şekillenecektir. İstemin ve baskının tabandan gelmemesi bilgi edinme hakkının toplum tarafından yeterince kullanılmayacağına işaret etmektedir. Nitekim, Çevre Kanunu'nun 30 uncu maddesinin getirdiği yasal ve hukuksal olanağın toplum tarafından yeterince bilinmemesi ve kullanılmaması da bu yargıyı güçlendirmektedir.

Kaldı ki, ülkemizde bilgi edinme hakkı, uluslararası gelişmelerin aksine olarak, **yönetmelik usul yasası, kamu toplantılarının açık konuma getirilmesi, halkın kamusal kararlara katılımı, bireysel gizliliğin korunması yasası ve yabancılar da dava açma hakkı tanınması** gibi kavramlarla desteklenmemiştir.

Bize göre, bu alandaki üçüncü sınırlayıcı etmen de ülkede bilgi toplama, derleme, sınıflandırma, envanter hazırlama ve veri bankası kurma alanında yaşanan yetersizliklerden kaynaklanmaktadır. Çevre yönetimi alanında verilebilecek örnekler konunun daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Ülkemizde hava kalitesinin sürekli ölçümünü ve izlenmesini sağlayacak monitoring sistemleri oldukça yetersiz durumda bulunmaktadır. İçinde bulunan teknolojik altyapı bağlamında herhangi bir yörenin hava kalitesi ile ilgili sağlıklı ve güvenilir bilgi almak olanaksız değilse bile olanaksıza yakın ölçüdedir. Benzer yargılar su, gürültü, katı atık, radyasyon ve toprak gibi çevresel medyalar için de rahatlıkla söylenebilir. Bunların da ötesinde ülkemizde çevresel veri bankaları da mevcut bulunmamaktadır. Çevre ile ilgili araştırmalar sınırlıdır. Türkiye yaşanmakta olan bilgi ve veri yetersizliği, örgütsüzlüğü ve altyapı eksikliği gerçekleri karşısında bilgi edinme hakkının yönetimde saydamlaşmaya getireceği katkı sınırlı olacaktır.

Bize göre, Yasa'nın bir başka yetersiz yanı da bilgi edinme hakkının etkili bir şekilde gerçekleştirilmesi için kamu yönetimlerine yeteri kadar sorumluluk yüklememiş olmasıdır. Yasa yurttaşlar tarafından sorulması durumunda kamu yönetimlerine yanıt verme yükümlülüğü getirmekte; ancak, yönetimin çalışmalarının gerçekçi bir şekilde topluma yansıtılması ve istenmemiş olsa dahi çalışma alanını oluşturan konularda kamuya dönemsel çalışma raporları verilmesini öngörmemektedir. Kamu yönetimlerine bilgi edinme hakkının daha anlamlı, içerik bakımından daha zengin ve uygulama açısından daha işlevsel kılınmasını sağlamak yolunda herhangi bir sorumluluk verilmediği görülmektedir.

Çevre alanında bir örnek vermek gerirse, ulusal ve yerel çevre örgütleri ve yerel yönetimler içme suyu kalitesinden hava kalitesine ve gürültüden radyasyona kadar değişen alanlarda elde ettikleri bilgileri halka açıklamak zorunda olmalı ve bunları bir istek olmadan da yasal olarak açıklamak zorunda bırakılmalıdır. Diğer alanlarda da benzer çalışma yükümlülükleri getirilmelidir.

Yukarıda belirtilen **temel eksiklikler** hem bilgi edinme hakkının Türk toplumuna getireceği demokratik katkının **gizil gücünün sınırlarını** göstermekte ve hem de bu alanda yapılması gereken **öteki çalışmaların yönünü** belirlemektedir.

Yasanın etkili sonuçlar yaratamayacağı yolundaki endişeler başka bazı yazarlar tarafından da dile getirilmektedir. Nilgün Tortop şunları söylemektedir: *“hükümet ve yurttaşlar yasayı destekliyor olsa bile, istenilecek bilgiler sunulmaya hazır olmadıkça, bilgi edinme özgürlüğünün yayılmasına değgin çabalar başarısızlığa uğrayacaktır. İstatistik tutma, kayıtları düzgünce arşivleme, teknolojiyi yeterince ve sağlıklı kullanma konusunda özürü bir*

ülkeyiz. Tasarı yasalaşmadan önce, devlet kayıtlarının, başvurulara yanıt verebilecek şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.”¹⁶

Tarhan Erdem de şu yargıya varmaktadır: *“Bilgi Edinme Kanunu'nun, 'etkin şekilde' kullanılacağını sanmıyorum; çünkü kanunların uygulanmasını, 'proje' yaklaşımıyla ele almıyoruz; ayrıca mevzuatta ve yönetimde eksiklerimiz vardır...”¹⁷*

Sonuç

Nisan 2004'de yürürlüğe giren Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ve bu kanunun uygulanmasına ilişkin Yönetmelik Türkiye'yi AB'ne götüren yolda yeni bir dayanışma hakkını Türk toplumuna tanıtmıştır. Bireylerin kamu yönetimlerinin elinde bulunan bilgi ve belgelere ulaşma hakkı hem demokratik rejimin içeriksel zenginliğine katkıda bulunması ve hem de insan haklarının daha ileri boyutlarda gerçekleştirilmesi bakımlarından önemli bir anayasal açılamdır.

Uluslararası belgeler incelendiğinde ve diğer ülkelerdeki düzenlemelerle kıyaslandığında ülkemizde henüz yürürlüğe girmiş olan Bilgi Edinme Hakkı Yasası'nın küresel ve evrensel örneklerle uyum içinde olduğu görülmektedir. Bundan böyle Türk yurttaşları da demokratik açıdan gelişmiş ülkelerin yurttaşları gibi gizlilik ve devlet sırrı kültürüyle bezenmiş toplumlarında kamu yönetimlerinden ellerindeki bilgi ve belgeleri açıklamalarını isteyebilecektir. Yasa'nın ve Yönetmelik'in içinde barındırdığı ve yukarıda açıklaması yapılan eksiklikler, yetersizlikler ve yanlışlıklar dahi bu gelişmenin taşıdığı önemi azaltmamalıdır. Gerek Yasa'da ve gerekse Yönetmelik'te yer alan eksiklik ve yanlışlıklar zaman içinde giderilebilirler.

Bilgi edinme hukukundaki son gelişmeler anayasal önemi yanında kamu yönetiminin bir meritokrasi olarak gelişmesi açısından da önem taşımaktadır. Bu bağlamda iki kavram öne çıkmaktadır: iyi yönetim hakkı ve kamu yönetiminin çağdaşlaşması. İyi yönetim hakkı kavramı ülkemizde henüz yeteri kadar tanınmamaktadır. Avrupa Birliği Temel İnsan Hakları Şartı içinde yer alan tanım da kanımca yeterli değildir. Bana göre, iyi yönetim hakkı insanların kendilerini yönetenlerden adil, yansız, hukuka bağlı, hesap veren, etkili ve verimli çalışan, etik kurallara uygun, yolsuzluklardan uzak ve kıt kaynakları israf etmeyen bir kamu yönetiminin sağlanmasını istemelerini öngören temel bir insan hakkıdır.

Kuşkusuz, iyi yönetim hakkının gerçekleşebilmesi için öncelikle yurttaşların bilgi edinmeleri yolundaki engellerin kaldırılması gerekir. Ancak, bu tek başına yeterli değildir. İyi yönetim hakkının bize göre olmazsa olmaz diğer iki koşulu yargıya erişmek hakkının herkes için tam olarak güvence altına

¹⁶ Nilgün Tortop, www.izmirbarosu.org.tr

¹⁷ Tarhan Erdem, Uygulama, ama nasıl? Radikal, 27 Ocak 2004.

alınması ve kamu toplantılarının halka açık konuma getirilmesi, toplantı tutanaklarının kamuya açıklanması ve halkın kamusal kararlara katılma olanaklarının olabilecek en yüksek düzeye çıkarılmasıdır.

Dışişleri Bakanlığı'nın bu bağlamda sahip olduğu anlaşılan kuşku ve endişeleri bir yana bırakması ve Aarhus Konvansiyonu üzerindeki çekinceleri kaldırması bize göre uygun olacaktır.

Bilgi edinme hakkı Türk kamu yönetiminin çağdaşlaşması açısından da önem taşımaktadır. Çağdaş kamu yönetimi toplumun gereksinimlerine karşı duyarlı yönetimdir. Ayrıca, çağdaş kamu yönetimi kamu hizmetlerine ilişkin süreçleri ve yöntemleri standartlaştıran ve bu standartları kamuya benimseten yönetimdir.¹⁸ Bilgi edinme hakkı bu bağlamda da önem taşımaktadır.

Son olarak belirtmek gerekir ki, demokratik bir ülke olan Türkiye'de mevcut olan anayasal ve hukuksal altyapı bilgi edinme hakkının etkili bir şekilde uygulanabilmesi şansını artırıcı nitelik taşımaktadır. Anayasa'nın 125 inci maddesi, Çevre Kanunu'nun 30 uncu maddesi, ÇED Yönetmeliği'nin 10 uncu maddesi, Dilekçe Hakkı Kanunu ve son olarak Türkiye'nin Aarhus Konvansiyonu'na taraf olması bilgi edinme hukukunun güçlü bir altyapı üzerinde gelişebileceğini gösteren önemli kanıtlardır.

¹⁸ Firuz D. Yaşamış, Kamu Yönetimi Kuramında ve Uygulamasında Yeni Gelişmeler: "Administration"dan "Management"a. 1997. Türk İdare Dergisi. Ankara. 417: 1-28.

Referanslar:

Botterman, Maarten (et al.). "Public Information Provision in the Digital Age: Implementation and Effects of the U.S. Freedom of Information Act", Elektronik kaynak. Santa Monica. California. ABD. RAND. 2001.

Ekici, Şerafettin. "Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Üzerine". Güncel Hukuk, Nisan 2004. 4:18-21.

Erdem, Tarhan. "Uygulama, Ama Nasıl?" Radikal. 27 Ocak 2004.

Foerstel, Herbert N. "Freedom of Information and the Right to Know: the Origins and Applications of the Freedom of Information Act. Elektronik kaynak. Westport. Connecticut. ABD. Greenwood Press. 1999.

OECD. "Convention on Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions". www.oecd.org.

Özay, İl Han. "İdari Usul Yasası". Güncel Hukuk. Nisan 2004. 4:14.

Tarhanlı, Turgut. "Türkiye'de Bilgi Edinme Hakkı". Güncel Hukuk. Nisan 2004. 4:12-13.

Tortop Nilgün, "Cahilleri Yönetmenin Kolaylığı ve Sıradanlığı Aşılabilir mi?". www.izmirbarosu.org.tr

United Kingdom. "Your Right to Know: The Government's Proposals for a Freedom of Information Act". Aralık 1997. Londra. The Stationery Office. ISBN 0 10 138182 4.

Yaşamış Firuz D., "Türkiye'de Devletin ve Demokrasinin Yeniden Yapılanması". 2001. İstanbul.

Yaşamış Firuz D., "Kamu Yönetimi Kuramında ve Uygulamasında Yeni Gelişmeler: "Administration"dan "Management"a". 1997. Türk İdare Dergisi. Ankara. 417: 1-28.

www.irtk.org: Uluslararası Bilgi Edinme Hakkı Kampanyası

www.article19.org

www.nfoic.or